

Historie žonglování s ohněm

Barbora Adamusová

Co je to oheň?

Na zemi existují čtyři živly. Země, voda, vzduch a oheň. Nás ale bude zajímat převážně oheň. Ten by se dal taky pojmenovat jako hoření, což je reakce, která může vzniknout a probíhat jen za určitých podmínek. Je k tomu potřeba kyslík, hořlavina a teplo. Když se tyto věci spojí ve správném poměru, vznikne plamen.

První oheň mohl vzniknout až v době, kdy bylo na zemi alespoň 15 % kyslíku v ovzduší. Nejpravděpodobněji tehdy nevznikaly rozsáhlé požáry, protože na zemi ještě nebylo dost rostlin a stromů. Byly to spíš menší ohýnky způsobené bleskem nebo erupcí sopky. S jistotou můžeme říct, že oheň existoval už před 420 miliony lety. Z té doby se v kamenech dochovaly stopy uhlí.

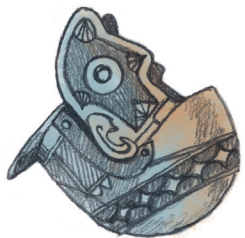
První lidé používali oheň už před 1,5 milionem let, ale trvalo dlouho, než se jej naučili sami rozdělávat. Do té doby se museli spoléhat na přírodní požáry. S rozvojem zemědělství a chovu zvířat se začal oheň používat ve větším měřítku k přípravě půdy, pro pěstování potravy, snížení nebezpečí nebo usnadnění lovu.

Oheň v mytologii

Důkazem toho, jak důležitou roli hraje oheň v lidských životech, je i mytologie. Prakticky v každé kultuře na světě existují bohové a jiné mytické bytosti s ním spojované. Mají nejrůznější vzhled i funkce a pojí se k nim pestré příběhy.

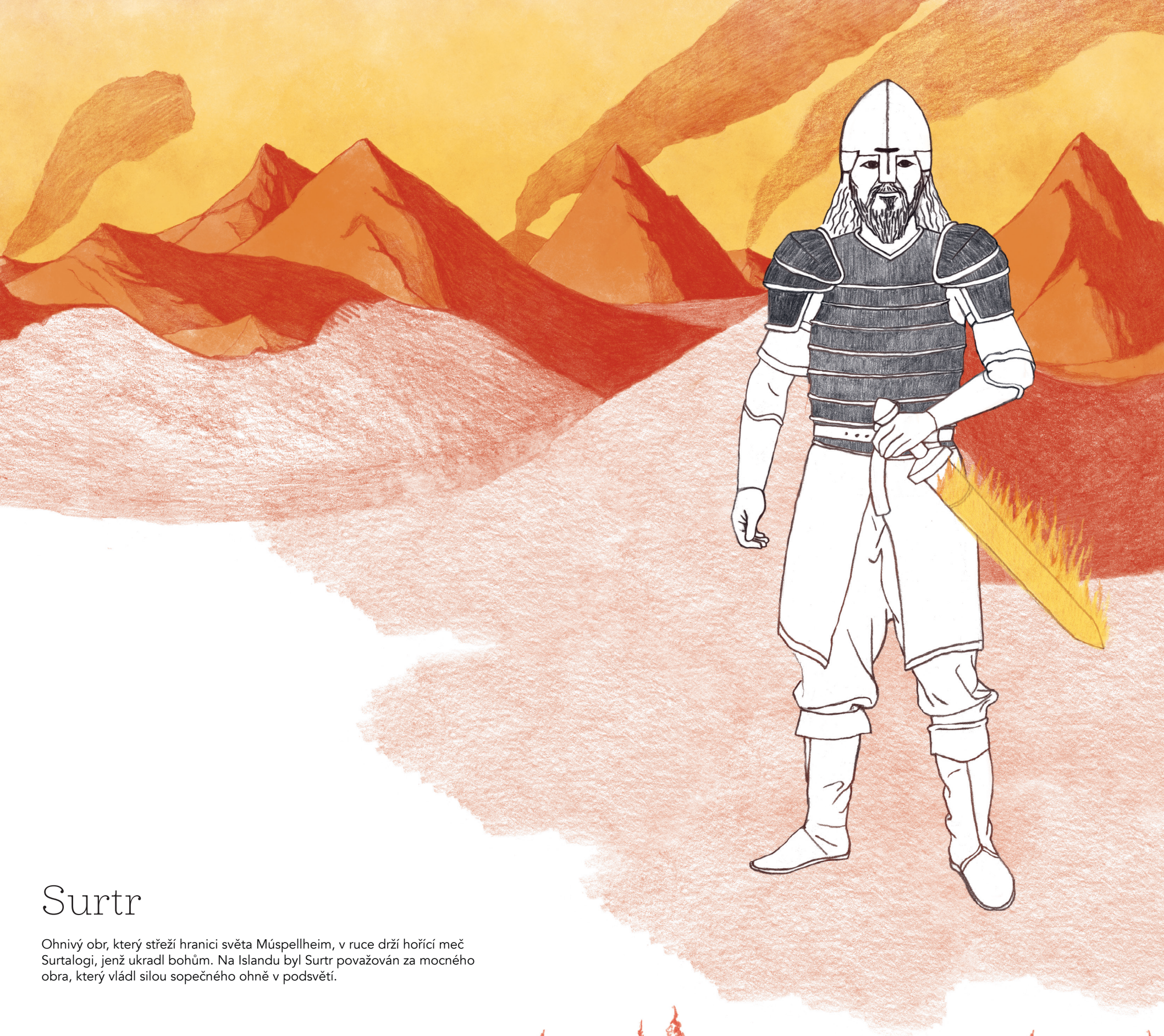
Například řecký bůh ohně Hefaistos a jeho římský protějšek Vulkán, jsou kováři a patroni řemesla. Zároveň však mají na starosti i přírodní úkazy, jako jsou sopky a požáry.

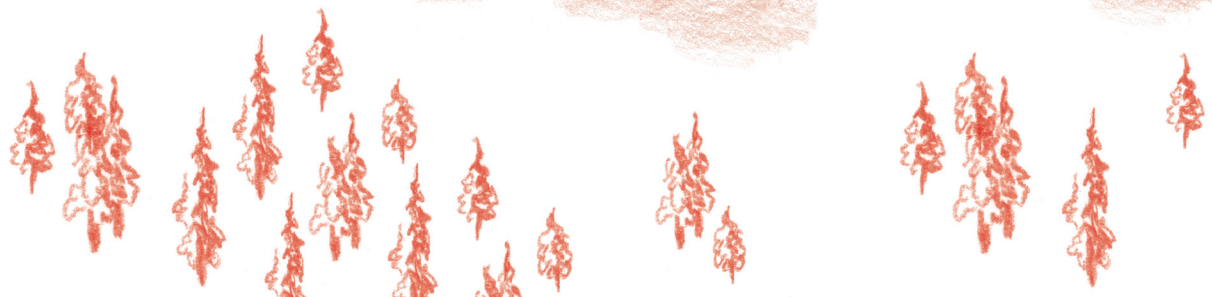
Pelé

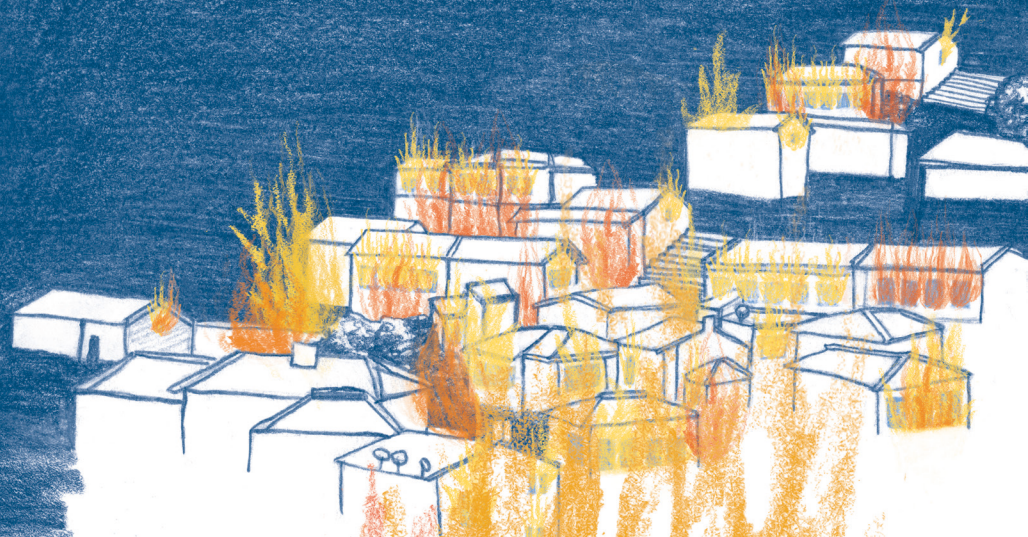
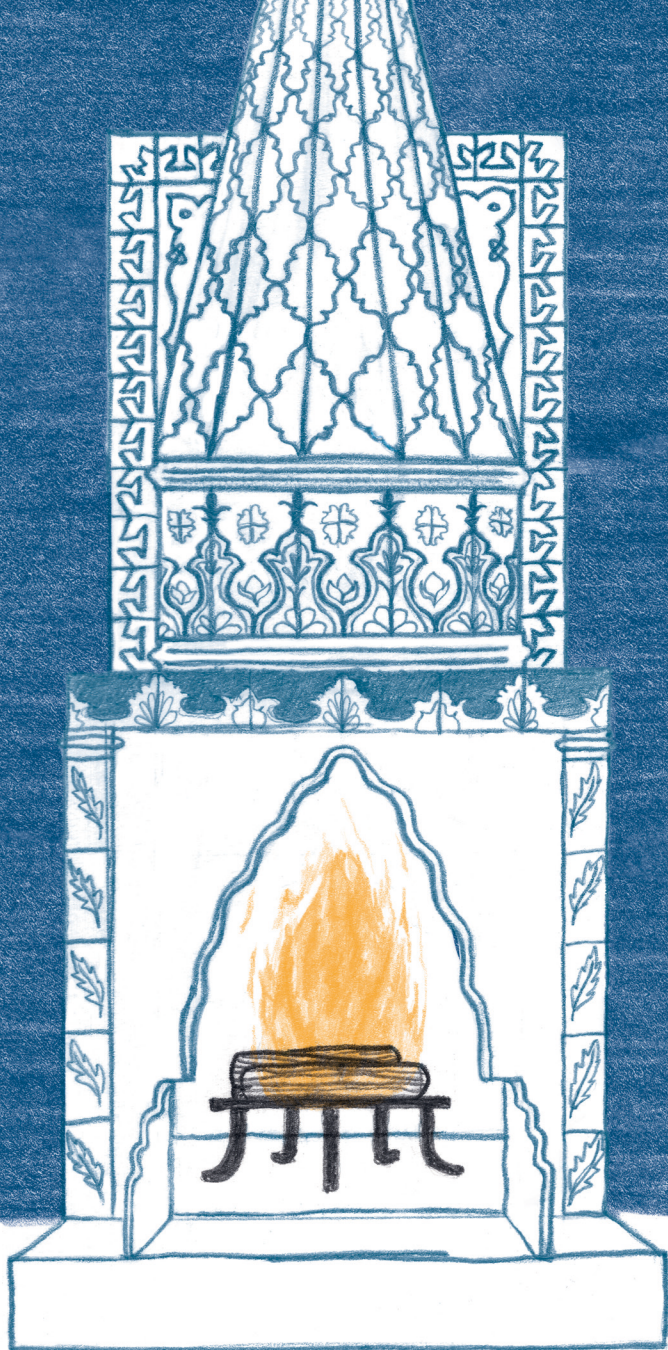
Pelé je jednou ze šesti dcer a sedmi synů, kteří se narodili starověké bohyni Země Haumee. Za její domov je považován kráter Halemaumau na vrcholu sopky Kílauea. V havajské mytologii je nejznámější, ale taky nejobávanější bohyní. Je vášnivá, vznětlivá, pomstychtivá a velice silná.

Surtr

Ohnivý obr, který střeží hranici světa Múspellheim, v ruce drží hořící meč Surtalogi, jenž ukradl bohům. Na Islandu byl Surtr považován za mocného obra, který vládl silou sopečného ohně v podsvětí.

Alaz Khan

Turkický bůh Alaz Khan ovládá veškerou moc ohně, má na starosti všechna kamna a ohniště. Pokud se rozzlobí, způsobuje požáry, popřípadě uhasí všechny ohně v krbu a zamezí tak přístup k teplu a možnosti vaření. Je vykreslován jako starý muž s ohnivou loučí v ruce, který je oblečený do plamenů. Objevuje se i pod jinými jmény a to zkráceně Alaz, nebo Alas-Batyr.

Starověké civilizace

Starověké civilizace měly nejrůznější zvyky, náboženské obřady a rituály. Mnoho z nich zahrnovalo oheň nebo činnosti, které by se daly připodobnit k modernímu žonglování. Důkazy o existenci žonglování nacházíme ve starověkém Egyptě, Řecku, Římě i Číně ve formě soch, rytin, nebo nástěnných maleb. Některé z ohnivých tradic známe už jen z vyprávění, jiné se zachovaly a jsou praktikované dodnes.

Původní obyvatelé Papua-Nové Guiney stále praktikují jedinečný obřad – Baininský ohňový tanec, zasvěcený lovu. Provádí se pouze při speciálních příležitostech, jako je zasvěcení mladých chlapců do dospělosti. Na obřad dívky nesmí, přináší to prý smůlu. Muži vytváří speciální masky zvané Kavat, které reprezentují lesní duchy. Následně tančí okolo mohutného ohně a za doprovodu zpěvu a bubnování, probíhají bosí ohněm a rozkopávají rozpálené uhlíky do vzduchu.

Maoři

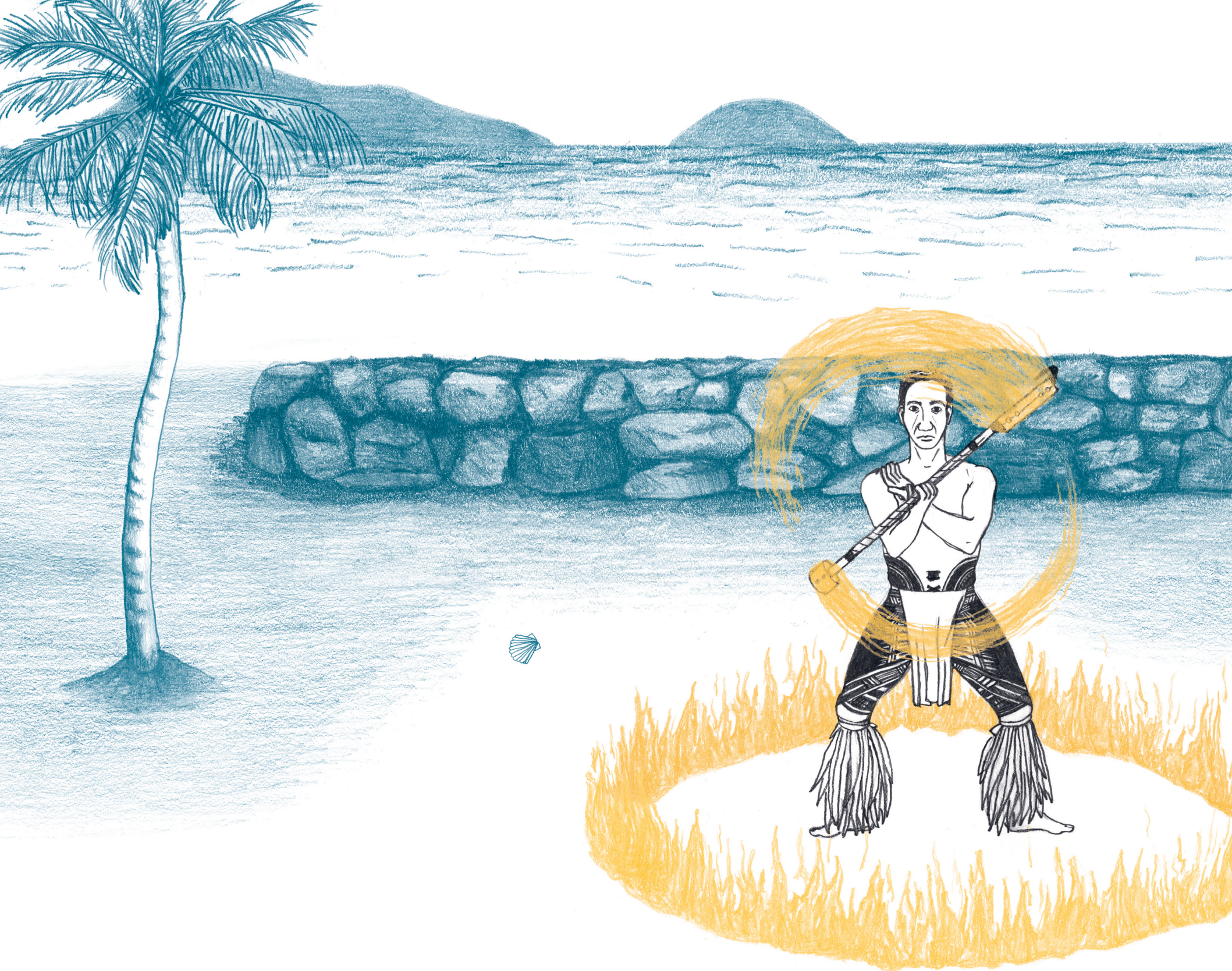
Maoři jsou původní obyvatelé Nového Zélandu. Mnoho z nich se dodnes aktivně podílí na zachování maorské kultury, tradic a zvyků. Jeden z nejnámějších zvyků je tanec s poi. Točení s poi bylo později převzato žongléry a stalo se snad nejnámější proprietou pro točení s ohněm.

Poi je koule zavěšená na provázku a původně je používaly maorské ženy k udržení pružných rukou při tkaní a muži k posílení síly a koordinace potřebné v boji. Poi se také používají jako cvičební pomůcka pro zbraně, jako je Mere nebo Patu. Při tanci se zpívají písně Waiata a rytmické pohyby a úderů poi o dlaně zpěv doplňují jako hudební nástroj. Dnes se tyto tance předvádí hlavně jako vystoupení pro veřejnost.

Na výrobu poi se nejčastěji používaly listy a vlákno rostliny Harekeke – lenovník novozélandský. Tato rostlina se běžně zpracovávala na lana, rybářské sítě, pletené koše i tkaniny. V dnešní době se už poi, používané k tanečním vystoupením vyrábí z molitanu, igelitu a vlny.

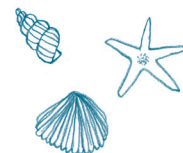

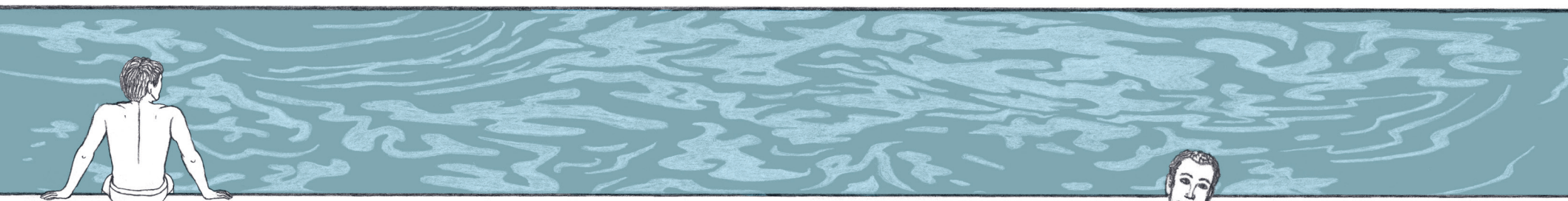
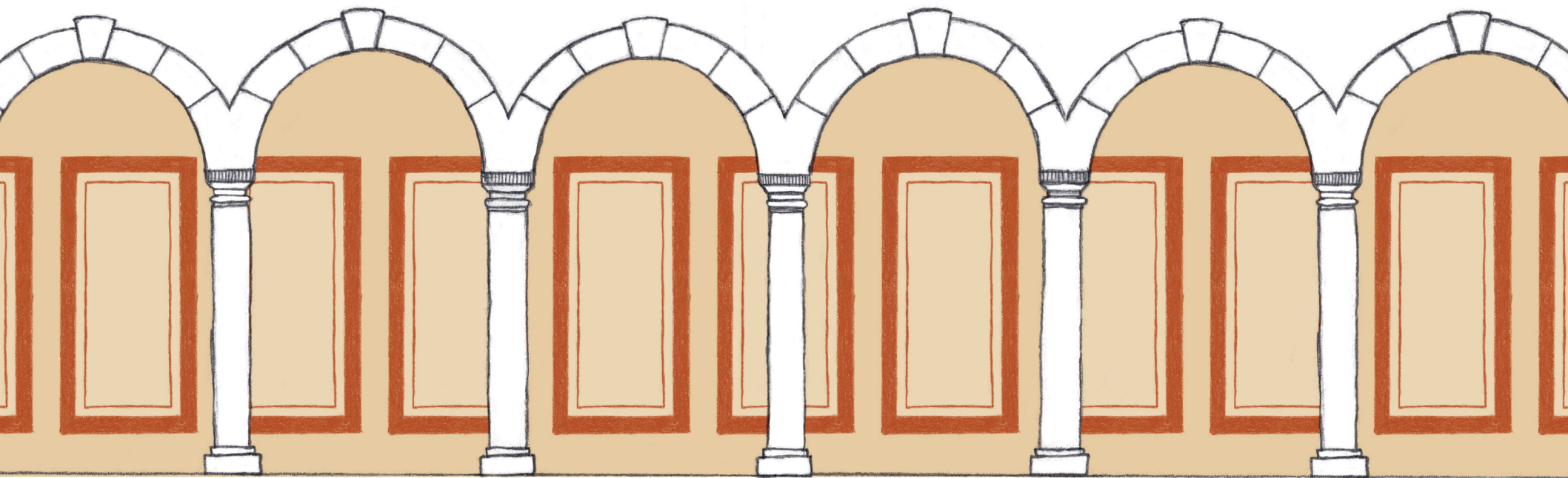

Samoa

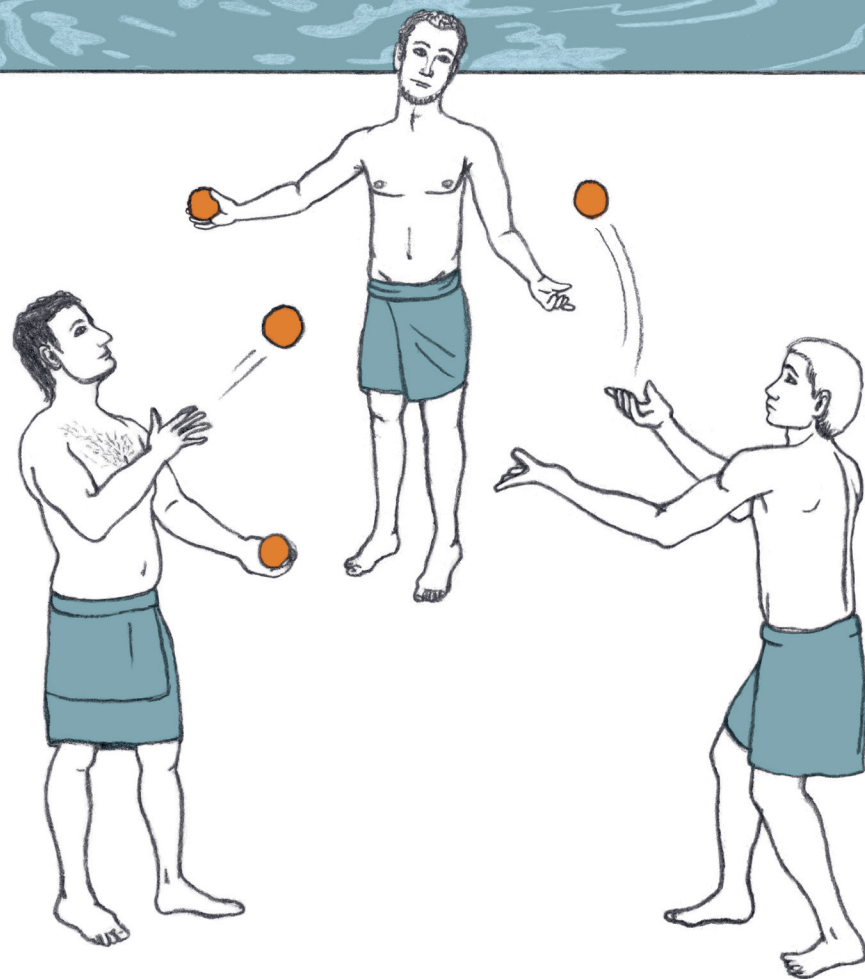
Tanec s ohnivým nožem pochází ze starověké polynéské tradice Ailao – bojovník předvádí svou sílu a umění s válečným kyjem. Kyje byly původně dřevěné, až později je nahradila kovová čepel. Oheň do představení přidal v roce 1946 Freddie Letuil, který tou dobou předváděl tento tanec v San Francisku. Nápad se rychle uchytil a dnes je oheň nepostradatelnou součástí samojského tanečního představení.

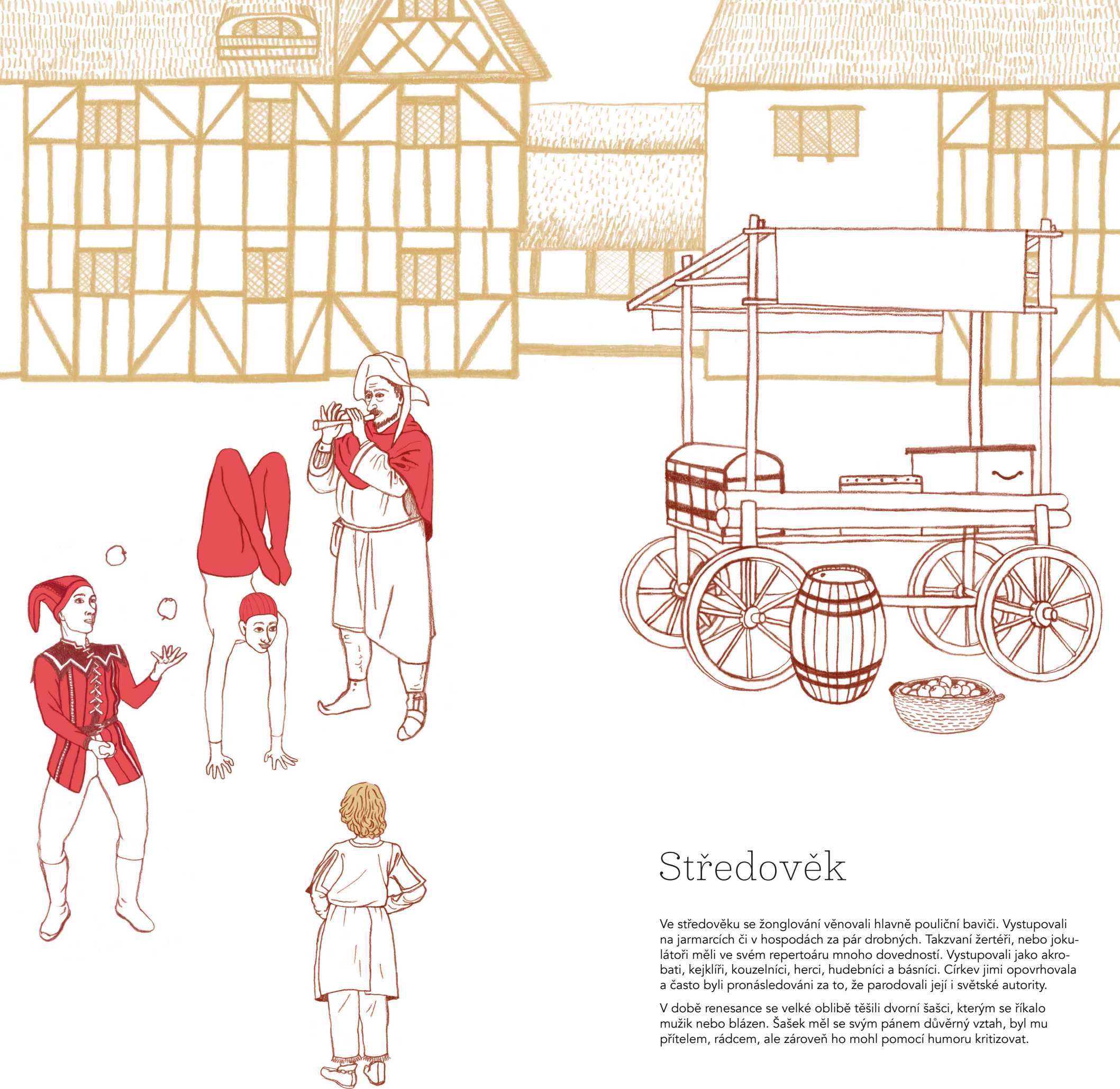

Římané

Jednou z oblíbených míčových her, které Římané hráli v lázních, byl trigon. Ke hře jsou potřeba tři lidé. Stoupnou si do trojúhelníku a pak si mezi sebou co nejrychleji přehazují míčky, které nesmí spadnout. Hází se pravou rukou osobě po pravé straně, do levé ruky se chytá míček, který hází osoba nalevo. Čím víc míčků, tím těžší hra.

Středověk

Ve středověku se žonglování věnovali hlavně pouliční baviči. Vystupovali na jarmarcích či v hospodách za pár drobných. Takzvaní žertěři, nebo joku-látoři měli ve svém repertoáru mnoho dovedností. Vystupovali jako akrobati, kejklři, kouzelníci, herci, hudebníci a básníci. Církev jimi opovrhovala a často byli pronásledováni za to, že parodovali její i světské autority.

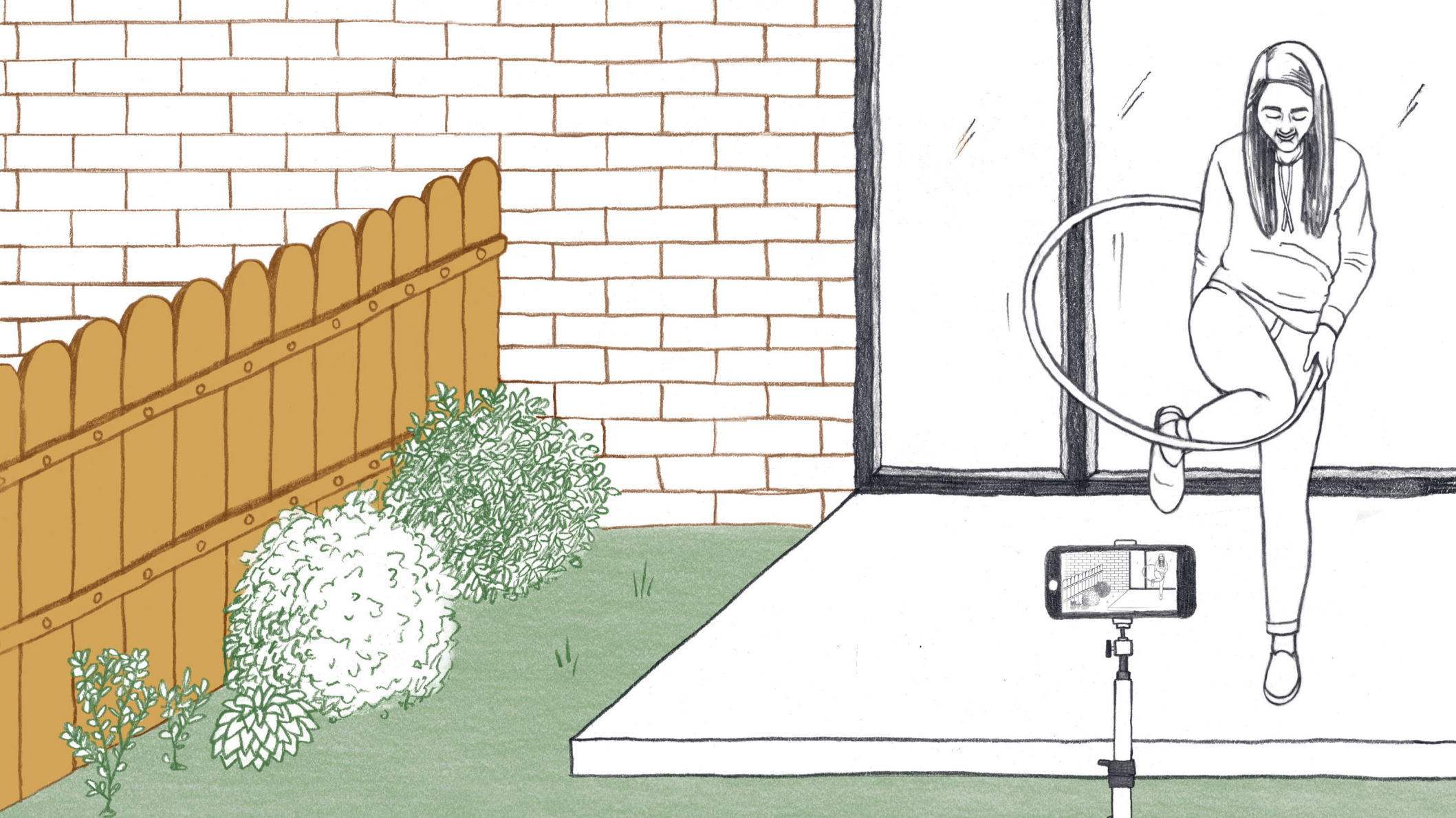
V době renesance se velké oblibě těšili dvorní šašci, kterým se říkalo mužik nebo blázen. Šašek měl se svým pánem důvěrný vztah, byl mu přítelem, rádcem, ale zároveň ho mohl pomocí humoru kritizovat.

Ohnivzdorná žena

Polykači ohně a točiči se dostali do Evropy až za britské kolonizace Indie a těšili se velké oblibě. Tehdejší vystoupení se zakládala spíše na předvádění odolnosti vůči ohni, než na tanečních pohybech s hořícím náčiním.

Dodnes se nám v paměti uchovala výrazná jména, například angličan Robert Powell, jenž pojídal žhavé uhlí a rozpuštěný vosk. Jo Girardelli, které se přezdívalo ohnivzdorná žena. Ta se proslavila svými odvážnými kousky s rozžhaveným kovem nebo kyselinou. Dodnes je záhadou, jak se dokázala nezranit při tak nebezpečném představení.

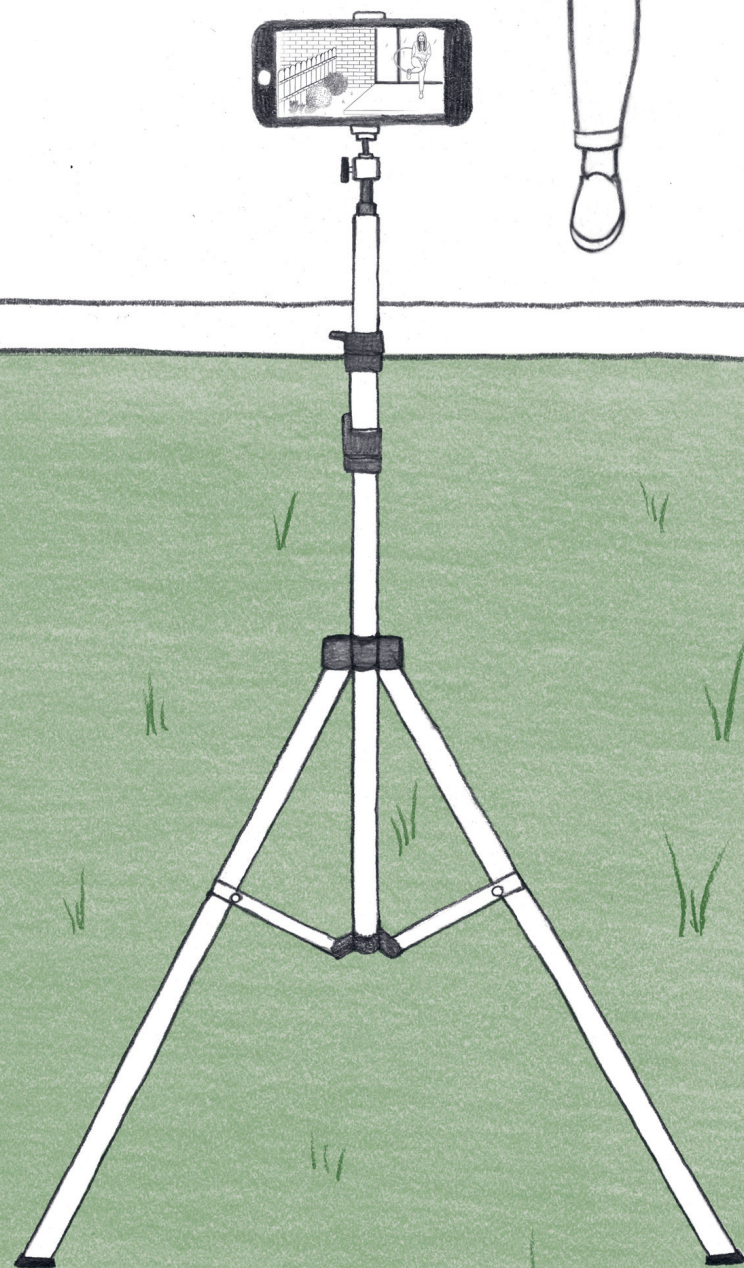

Jak je to dnes?

Díky usnadnění komunikace a cestování se žonglérská a novocirkusová komunita hodně rozrůstá. Nikdy nebylo snadnější naučit se nové dovednosti. Existuje nespočet článků, blogů i YouTube tutoriálů. Lidé ze žonglérské komunity se sdružují v klubech, skupinách a organizacích, které pak vedou kurzy, tréninky, setkání, tábory pro děti, nebo festivaly, kde se setkávají nováčci i ti nejzkušenější.

Ta nejstarší cirkusová organizace byla založena ve Spojených státech 17. června 1947. Tento den je dnes známý jako mezinárodní den žonglování. Cílem asociace bylo založit skupinu nadšenců, kteří budou pravidelně konat přátelská setkání otevřená všem zájemcům. Proto založili žonglérské konvence – setkání. První se uskutečnilo v New Yorku už rok po založení spolku a sešlo se tam 38 lidí. Zájem prudce rostl a v 80. letech se zúčastnilo přes 600 lidí.

V 80. letech také vznikla i evropská verze tohoto setkávání pro lidi, kteří nemohli cestovat až do Ameriky. Dnes je tento evropský festival s názvem EJC, neboli European Juggling Convention, tím největším žonglérským festivalem na světě. Každý rok se koná v jiném evropském městě, trvá zhruba týden a během této doby můžete navštívit nespočet workshopů s nejrůznějšími proprietami, vystoupení celosvětově uznávaných umělců, nebo si nakoupit žonglérské vybavení přímo od jejich výrobců. Vrcholem festivalu je tradičně galashow.

Burning Man

Burning Man znamená v češtině hořící muž, tradičně se na tomto festivalu zapaluje socha mužské postavy. Původně šlo o každoroční setkání na pláži v San Franciscu při slunečním slunovratu. V roce 1986 byla poprvé postavena dřevěná 2,5 m vysoká socha muže, která byla později večer spálena.

Dnes se celosvětově známý festival koná v nevadské poušti zvané Black Rock Desert, kde každý rok vyroste městečko Black Rock City pro desítky tisíc návštěvníků. Rekord byl zaznamenán v roce 2019, kdy festival navštívilo 78 850 diváků.

Nejedná se o akci pouze pro žonglery, je to festival pro všechny oslavující především naprostou a nepodmíněnou svobodu. Součástí jsou různorodé rituály, kreativní nápady, netradiční dopravní prostředky a oblečení, nebo nejružnější umělecká díla. Samotý festival podporuje ty „nejbláznivější“ nápady, které tak mohou reálně vzniknout a na festivalu prezentovat.

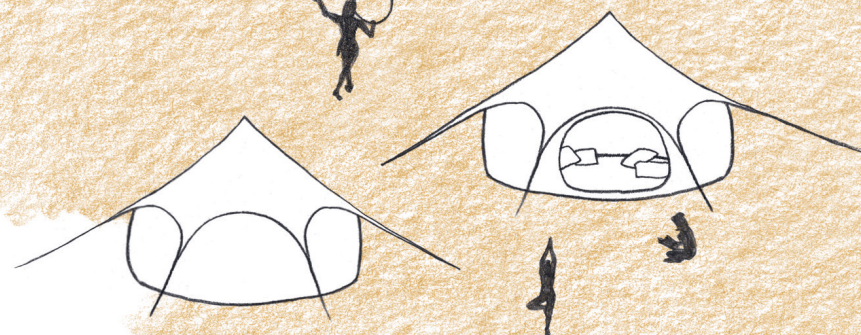
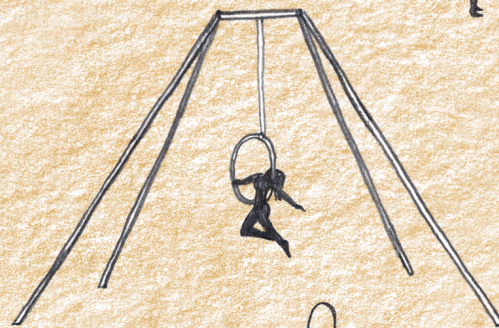
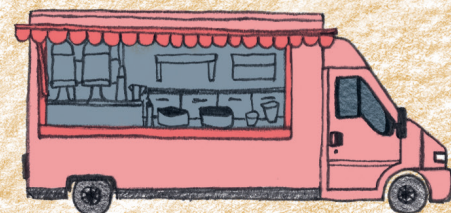
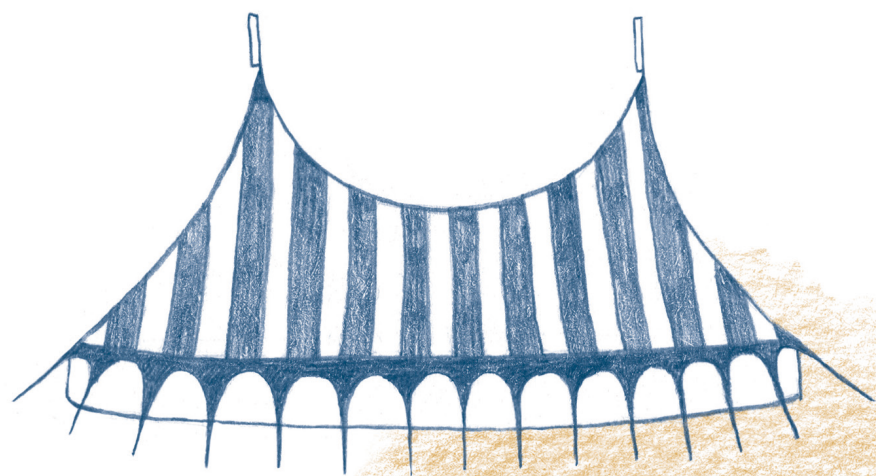
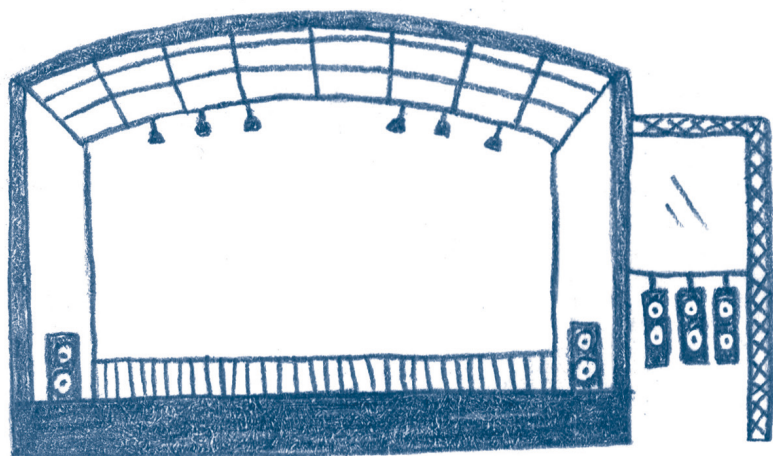

Phoenix Fire Convention

Největší festival, zaměřený jen a pouze na vystupování s ohněm, se koná v Německu. Pro tento festival je typické, že má každý rok jiné téma. Každoročně se zde také před každou večerní show zapaluje socha Fénixe, jehož popel si účastníci mohou odnést v miniaturní lahvičce, obvykle pověšené na krku.

Život na uměleckých festivalech

Festivally jsou většinou zvlášť rozdělené pro účastníky, kteří jsou na festivalu po celou dobu, spí na místě, účastní se workshopů a jiných aktivit a na návštěvníky závěrečné galashow nebo jiných vystoupení otevřených veřejnosti.

Ohňování

Každý večer se vytvoří bezpečný prostor pro všechny účastníky festivalu – začátečníky i pokročilé, kde si mohou zatočit s ohněm. Je potřeba mít vlastní vybavení, palivo a hašení je zajištěno pro všechny na místě.

Zpravidla je na tomto místě určený úsek i pro laickou veřejnost, kde je možné užívat si magickou podívanou. Oheň vyvolává silnou emoci a umělci se rádi před diváky předvádí. Tanec s ohněm doplňuje hudba

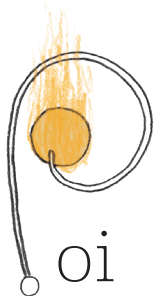
většinou reprodukováná, mystická nebo elektronická. Atmosféru skvěle dokresluje i živá hudba, africké bubny nebo handpan.

Umělci zkouší nové triky, které prozatím procvičovali pouze v tréninkovém prostředí, nebo trénují již zavedené techniky. V každém případě si užívají pozornost diváků a ti zase umělce oceňují potleskem a dalšími zvukovými projevy. Jedná se o nádhernou chvíli pro obě strany, ze které vyzařuje maximální svoboda a sounáležitost.

Galashow

Představuje pomyslný vrchol každého festivalu. Vystupují zde žonglérské elity a předvádí ty nejlepší a nejmodernější trendy. Pořadatelé k její organizaci přistupují různými způsoby. Galashow tak může být prezentace po sobě jdoucích, nesouvisejících vystoupení, nebo také jednotný program přesně sestavený profesionálními dramaturgy, který připomíná propracované divadelní představení plné neuvěřitelných dovedností na té nejvyšší světové úrovni.

oi

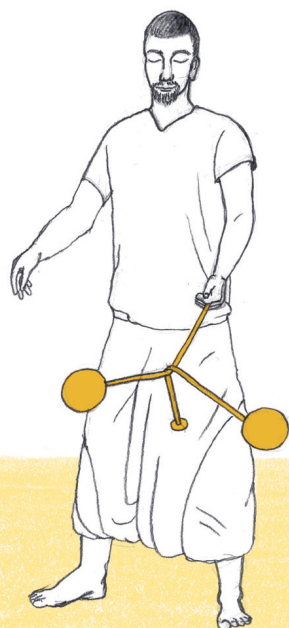
Poiky si můžeme představit jako závaží ve tvaru koule, připevněné na provázku nebo řetízku. Umělec s nimi houpe a točí okolo těla, aby jejich pohyb tvořil optické obrazy.

Kromě ohnivých poi, na které se používá řetízek a kevlar, existuje velké množství poiek nehořlavých. Od jednoduchých cvičných poiek vytvořených z ponožky a míčku, až po složitě pletené poi z provázku.

Kontaktní poi existují ve všech možných podobách – ohnivé, cvičné nebo svítící. Jsou unikátní tím, že nemají klasické poutko pro zavěšení na prsty, ale místo něj je malá kulička. Díky tomu se dají používat k trikům, které vyžadují rychlé pouštění nebo přehmatávání, jako je házení do vzduchu, nebo přejezdy a balancování na těle.

Poiky mohou mít různou délku provázku i váhu závaží na konci. To pak ovlivňuje, jak se pohybují. Delší a těžší poi jsou vhodnější pro plynulé pohyby a omotávání kolem těla, jsou pomalejší a zůstávají ve správné rovině. Krátké a lehké poi je jednodušší rychle strnout pohybem těla nebo ruky do jiného směru. Proto jsou perfektní pro dynamické točení s rychlými změnami a zastavováním poiek.

Existují ještě lanové poi, které mají velkou hořící plochu, nebo louče, na kterých je za držadlem krátký řetízek s poutkem. Díky tomu je můžeme držet v ruce a manipulovat s nimi, ale itaké pustit a točit s nimi za poutko jako klasické poi.

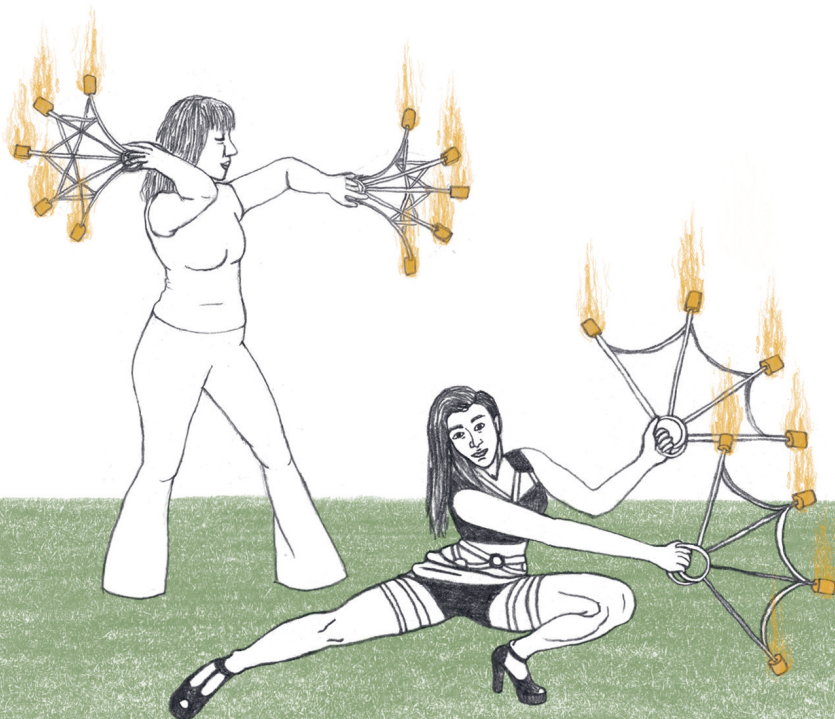
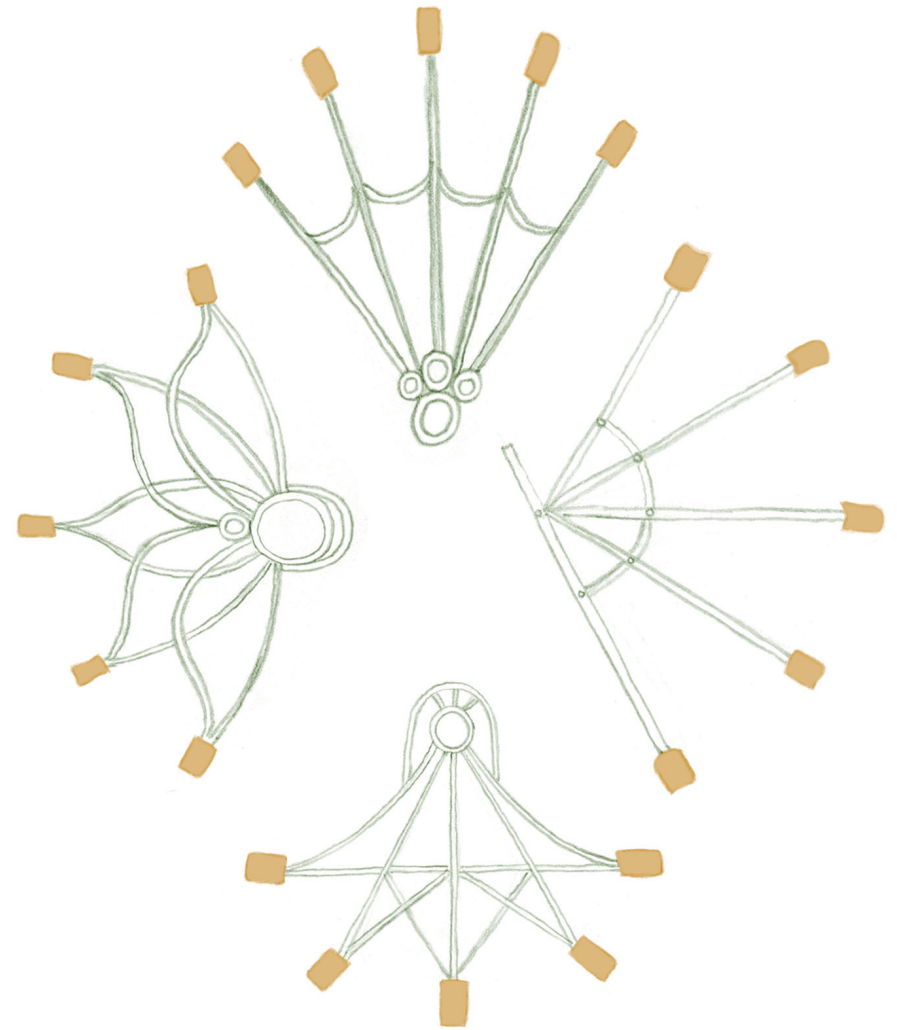
ějíře

Tato proprieta má tvar vějíře s kroužkem pro uchopení. Konkrétní tvar, velikost nebo počet hořáků je spíše estetickou záležitostí, to nejdůležitější je druh držáku. Existují tři typy.

Rozevírací vějíře fungují jako známé vějíře papírové. Jsou skladnější, a proto se hodí na cestování. Ve vystoupení umožňují udělat efekt tím, že jsou ze začátku zavřené a manipuluje se s nimi jako s pochodní, a až později se náhle otevřou. Tyto vějíře se často používají při břišních tancích s ohněm. Na rozdíl od vějířů s kroužkem neumožňují triky, při kterých je potřeba protáčení na dlani nebo na prstech.

Malé kroužky jsou menší než dlaň. Jsou známé jako „americký grip“, protože jsou nejoblíbenější na západě. Do kroužku se vejde jen jeden nebo dva prsty, vějíře jsou celkově menší a dělají se s nimi zejména statictější manipulační triky, skrze které se vytváří nejrůznější geometrické obrazce.

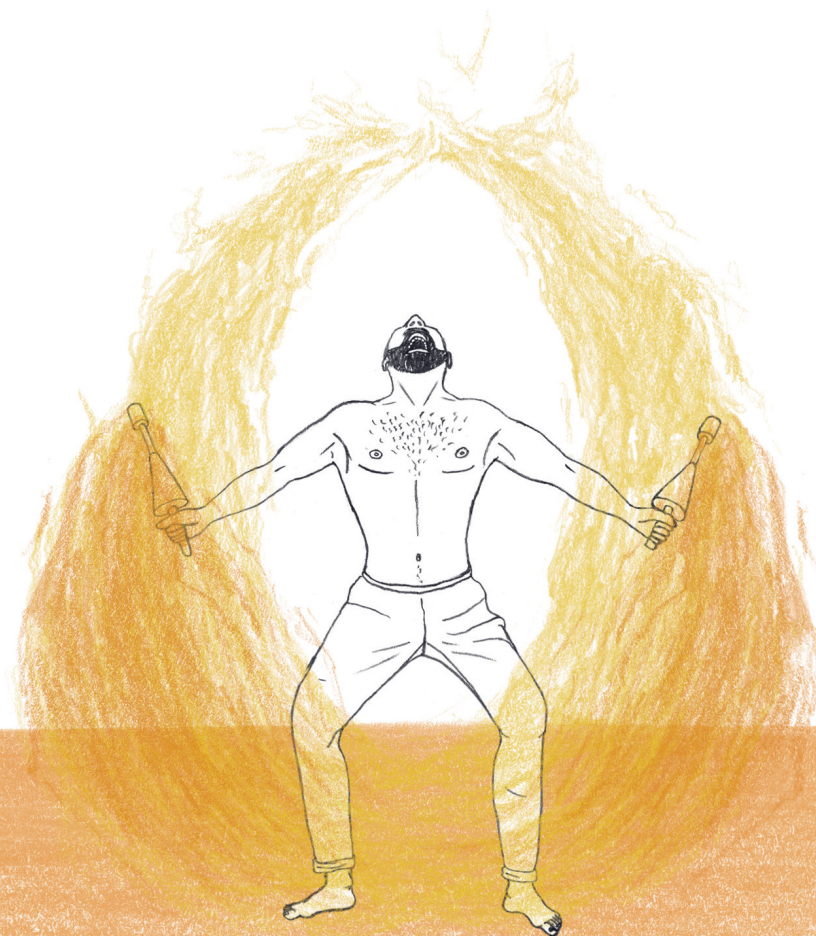
Do velkých kroužků se vleze celá dlaň. Jsou dělané na točení okolo těla podobnému Poi a na protáčení na prstech a na dlani. Tento styl je oblíbený zejména v Rusku a ve východní Evropě, proto se mu říká „ruský grip“. Vějíře jsou větší a těžší než ty americké, ale statické manipulace jsou stále možné.

Loučky

Vybavení, které není primárně určeno k točení, nebo házení, ale které se využívá buď jako zdroj ohně pro další dovednosti, jako je polykání či plivání ohně, nebo pro doplnění atmosféry při pohybech, nazýváme termínem Loučky, Louče nebo Pochodně.

Loučky se používají i pro speciální efekt s lycopodiem. Lycopodium je jemný nažloutlý prášek pocházející z různých druhů kapradin. Ve správné koncentraci ve vzduchu je hořlavý. Prášek se nasype do louče se zásobníkem a při prudkém pohybu louče se prášek rozpráší do vzduchu, vznítí se o zapálený knot a tak vzniká přímo výbušný efekt, nad kterým diváci žasnou.

Další z výrazných efektů s loučkami je polykání ohně. Jedná se o velmi nebezpečnou disciplínu. Ta spočívá ve vložení malé loučky se zapáleným kevlarem do úst a následného efektu „polknutí ohně“. Umělec oheň ve skutečnosti nepolyká, ale vložení ohně do úst zabrání přístupu kyslíku a tím oheň uhasí. Někdy si může pomoci vydechnutím a tím louč doslova sfoukne.

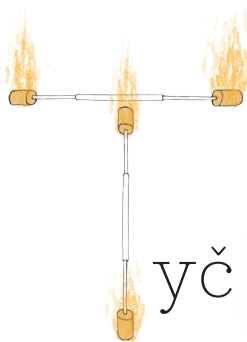
Při takovémto představení je bezpečnost na prvním místě. Jednotlivé triky musí být technicky perfektně provedené, proto se dlouho cvičí bez ohně. Vždy je nutné si dávat velký pozor, aby se rozpálená ohnivá loučka nedotkla sliznice. V takovém případě dochází k nepříjemnému popálení. Mezi největší rizika polykání ohně patří horký a škodlivý kouř, který se v žádném případě nesmí vdechnout. Může popálit sliznici, plíce a nebo způsobit rakovinu. Jako opatření proti vdechnutí kouře se umělec před polykáním ohně vždy nadechne do plné kapacity plic s hlavou otočenou pryč od ohně.

Nejnebezpečnější ze všeho je plivání ohně, kdy vystupující umělec musí nabrat tekutou hořlavinu do úst. Tu pak vyprsknutím rozpráší přes louč do vzduchu a tak vznikne velká ohnivá koule. Efekt je to jistě krásný, ale za obrovská zdravotní rizika nestojí.

Pro plivání se sice používají pomalu hořící látky, aby se oheň při plivání nerozhořel až do úst, plive se vždy směrem nahoru a po směru větru, aby se člověk nepopálil a po vyplivnutí je nutné si důkladně vymýt pusou vodou, to vše ale snižuje riziko ošklivých zdravotních následků jen minimálně.

Ať chceme nebo ne, při plivání ohně se trochu hořlavé tekutiny vždy dostane do slin. Tím se toxická látka dostane až do trávicího ústrojí, kde vyvolává nevolnosti, leptá sliznice, může vyvolat otravu, kazí zuby a pokud se umělec věnuje plivání ohně dlouhodobě, může přijít o chuť, nebo si způsobit rakovinu úst a krku.

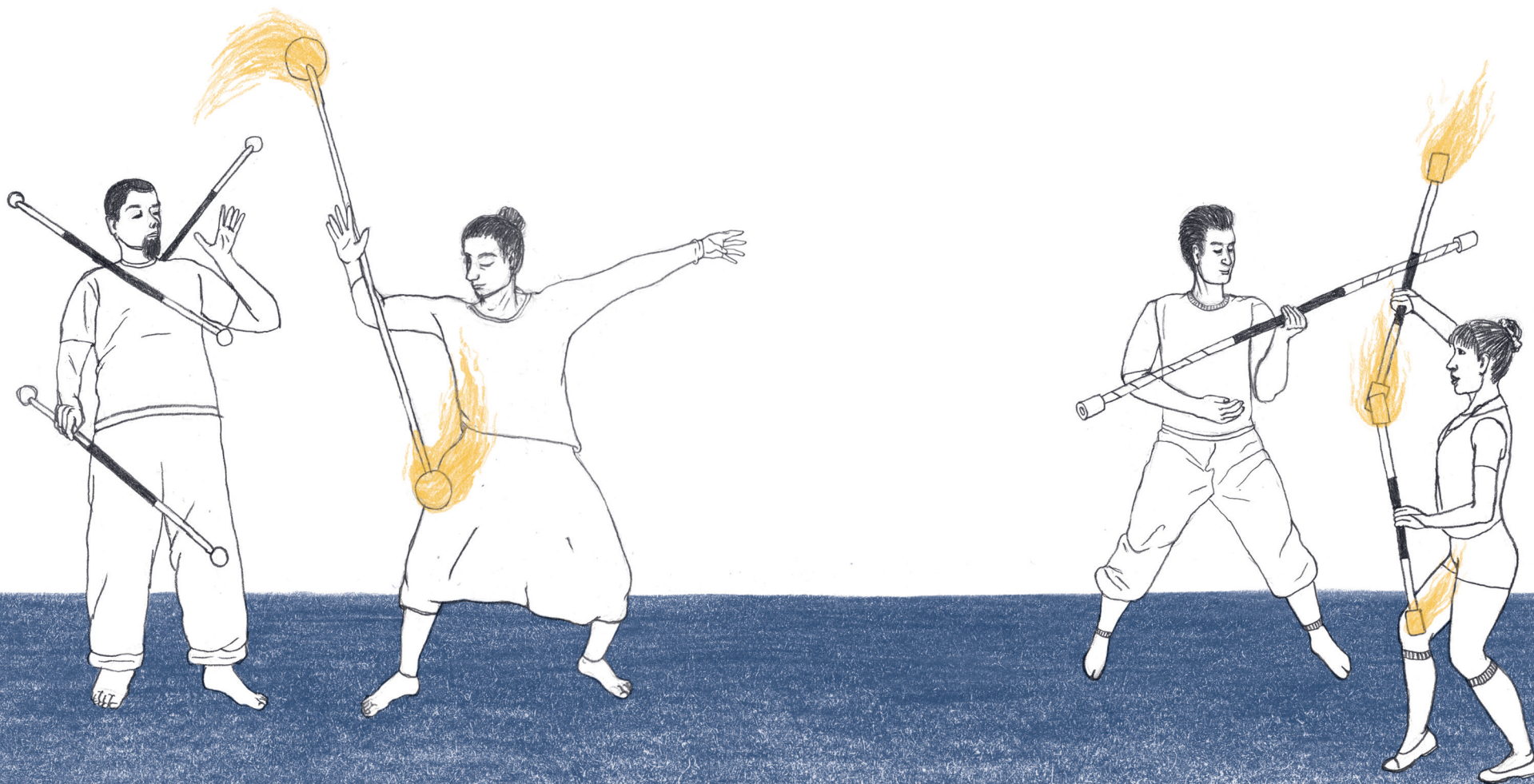
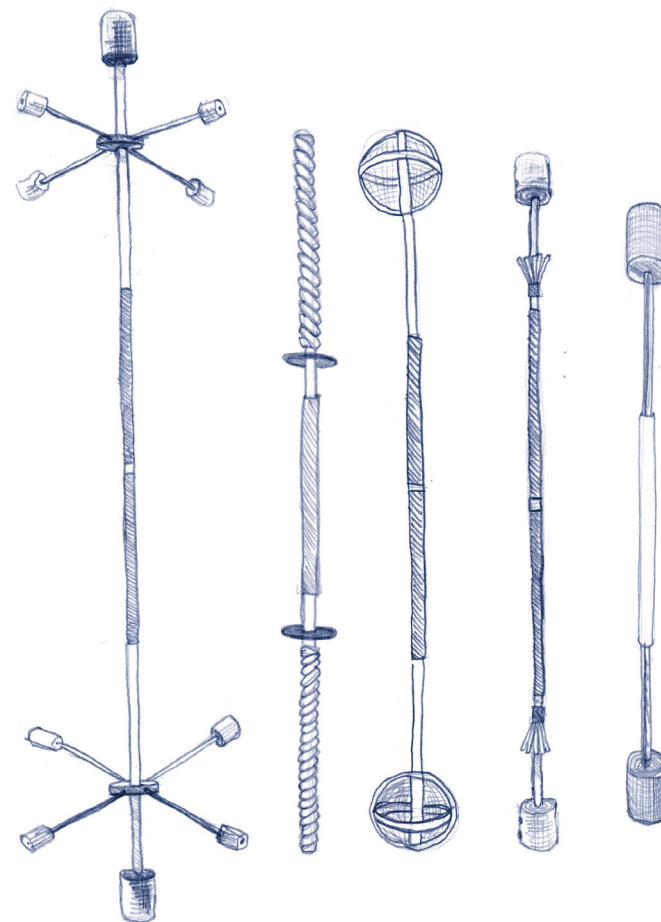

Tyto rekvizity jsou vyrobeny z kovu s kevlarovými knoty na konci. Klasické tyče by měly být zhruba stejně dlouhé, jako natažené paže. Každý umělec si ovšem délku přizpůsobuje podle sebe. K točení se používá jedna, nebo dvě tyče. Někteří umělci mají ve vystoupení tyčí mnohem více – až šest, ale zde se už nejedná o točení, ale spíše o házení se speciálními kratšími tyčemi.

Lanová tyč bývá o něco delší. Má velké knoty, většinou z omotaného lana okolo tyče a málo místa na uchopení tyče rukou. Aby se oheň nebezpečně nepřiblížoval při točení ke dlaním, používají se silikonové chrániče, které se umísťují mezi kevlar a rukojeť. Tím, že má velkou hořící plochu má velký „wow efekt“ u diváků.

Kontaktní tyče jsou nejdelsí a nejtěžší tyče. Bývají dlouhé mezi 150 cm a 170 cm. Tento druh tyče je určený pro manipulace, ve kterých se nepoužívají prsty pro uchopení a točení. Tyč pomocí rotace jezdí po celém těle. K rozpohybování je potřeba sladění pohybů těla a tyče. Čím delší a těžší tyč je, tím pomaleji se otáčí, proto jsou ty delší vhodnější pro začátečníky. Kontaktní tyč, která má na koncích pět hořáků místo jednoho se nazývá Dragon staff, neboli dračí tyč. Větší množství hořáků trčících do stran zvýrazňuje rotaci tyče a taky dělá větší ohnivý efekt.

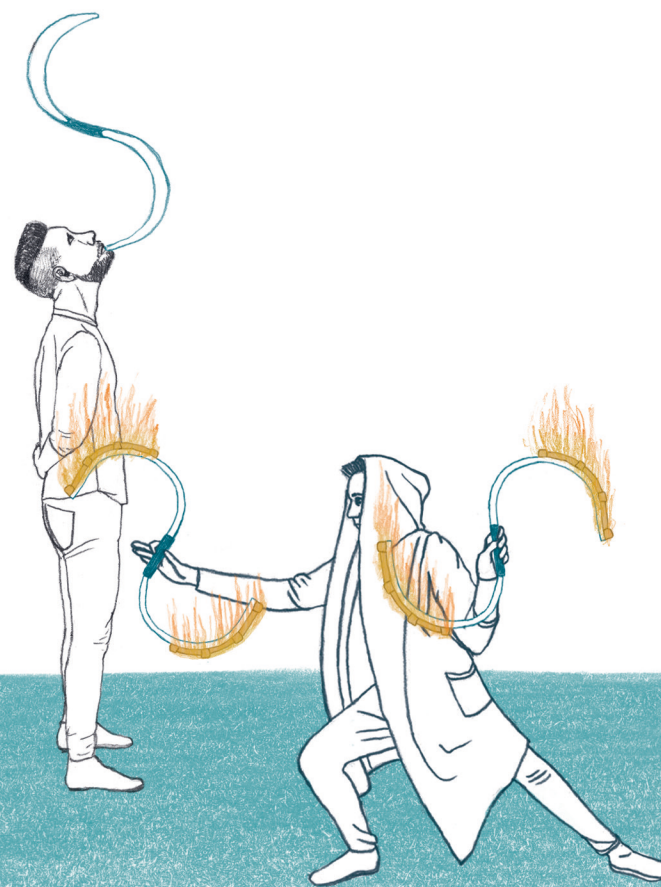

Buugeng

Buugeng, nebo taky S-staff je objekt zahnutý do písmene S. I když hodně pohybů přebírá z točení s tyčí, k točení a manipulaci s S-staff se využívají převážně prsty. K mistrovskému zvládnutí této dovednosti je třeba velká trpělivost a preciznost. Pak je nám odměnou dokonale plynulý pohyb, který vytváří nejrůznější optické iluze.

Poprvé se objekt podobný dnešním Buugengům objevil ve snímku „In Motion with Michael Moschen“ z roku 1991. Michael točil esovitě prohnutými tyčemi okolo těla a vytvářel zajímavé iluze. Tento snímek inspiroval japonského umělce Dai Zaobaba, který vytvořil podobnou proprietu, kterou pojmenoval Buugeng. Buu (bojová umění) a geng (iluze). Daiovy Buugengy mají narozdíl od Michaelových půlkruhů spíše bumerangový tvar a dají se složit napůl. Tuto novou proprietu pak začlenil do svých vystoupení bojových umění a fireshow. Postupně se stala velice oblíbenou hračkou a rozšířila se do celého světa. V dnešní době již existuje mnoho výrobců a inovací tvarů.

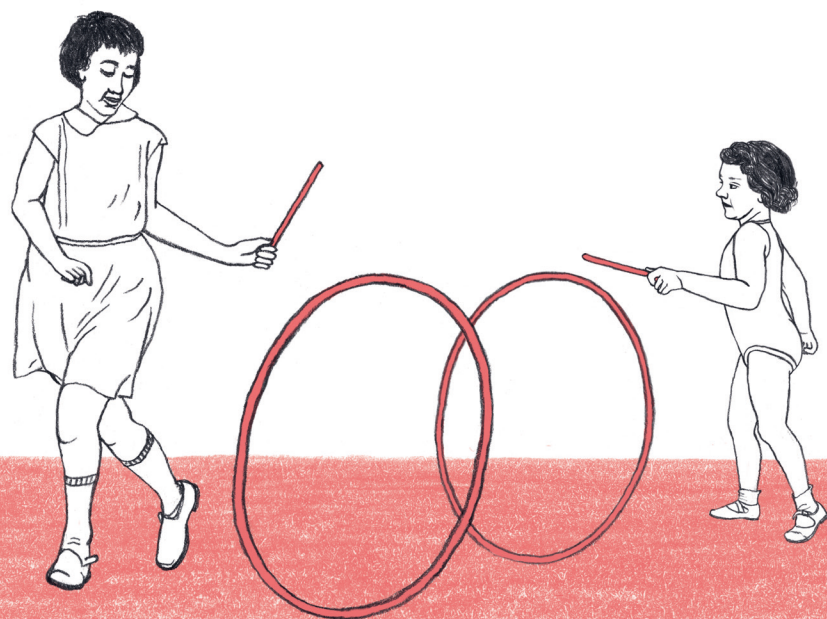
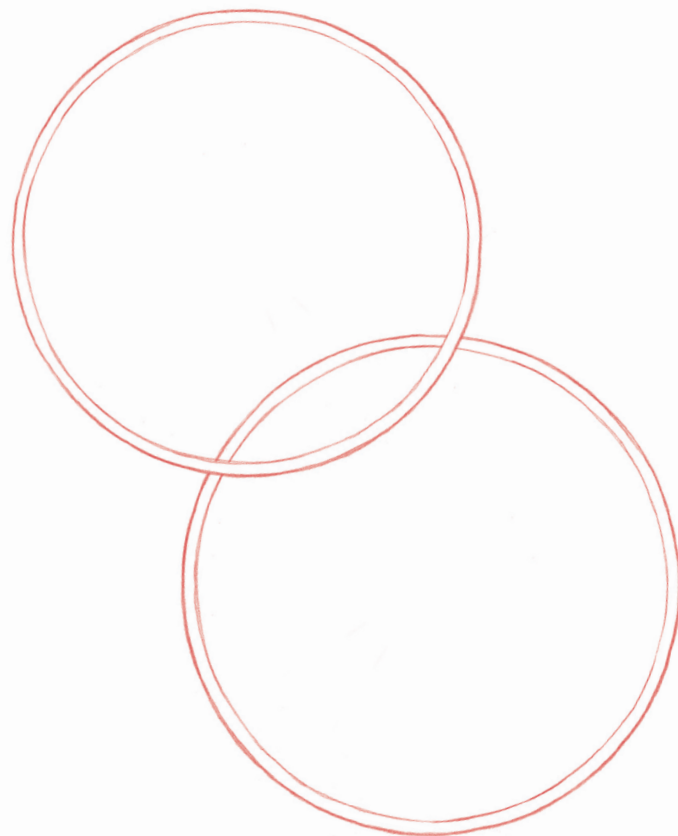

Hula Hoop

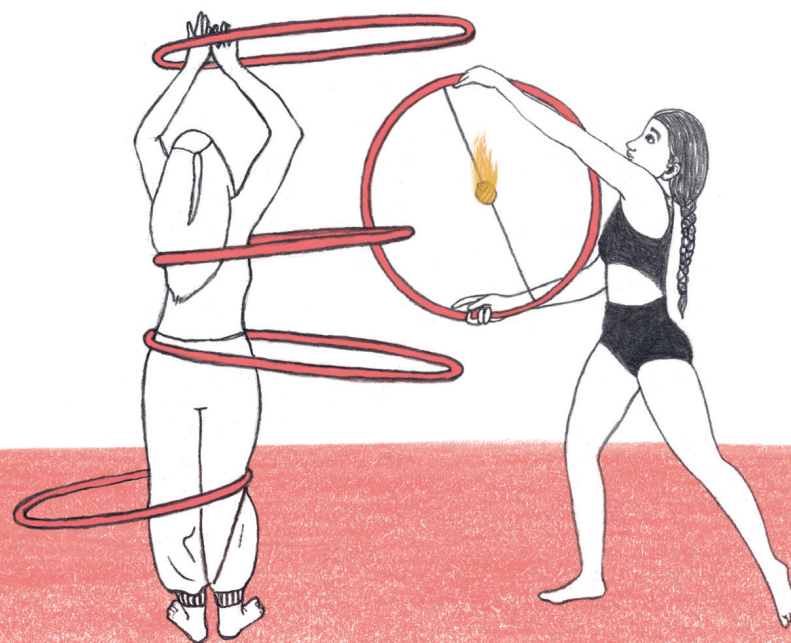
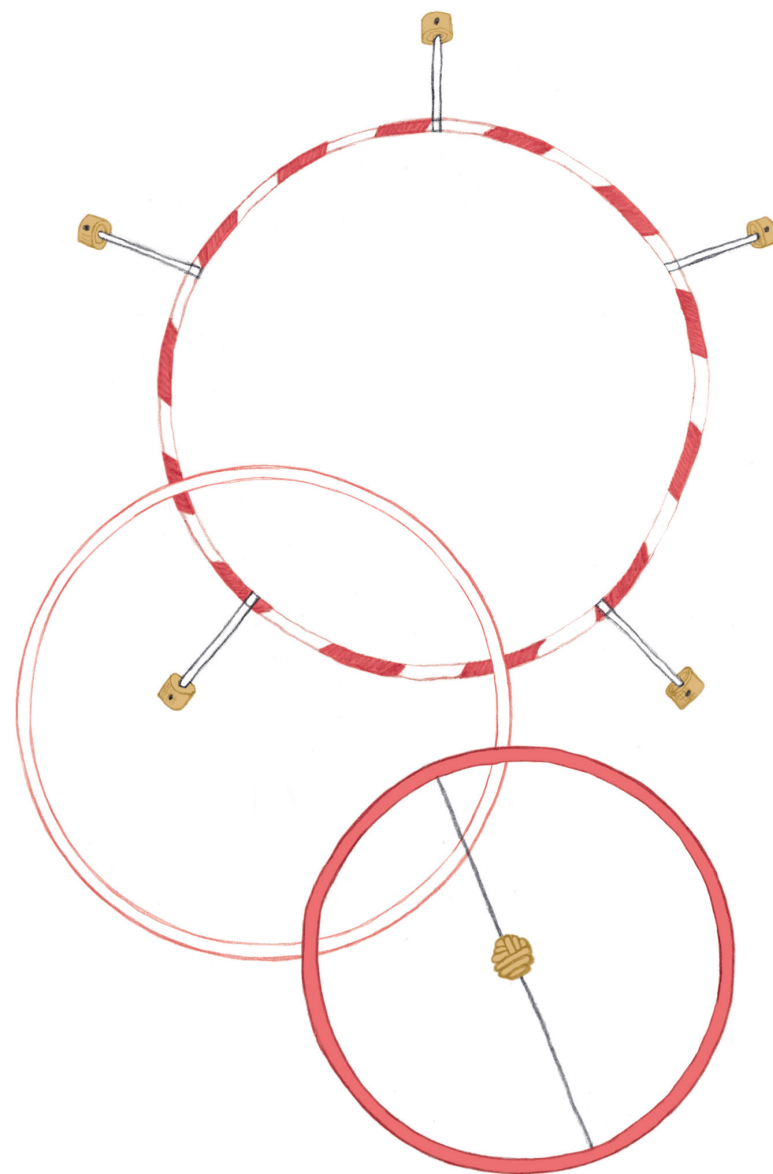
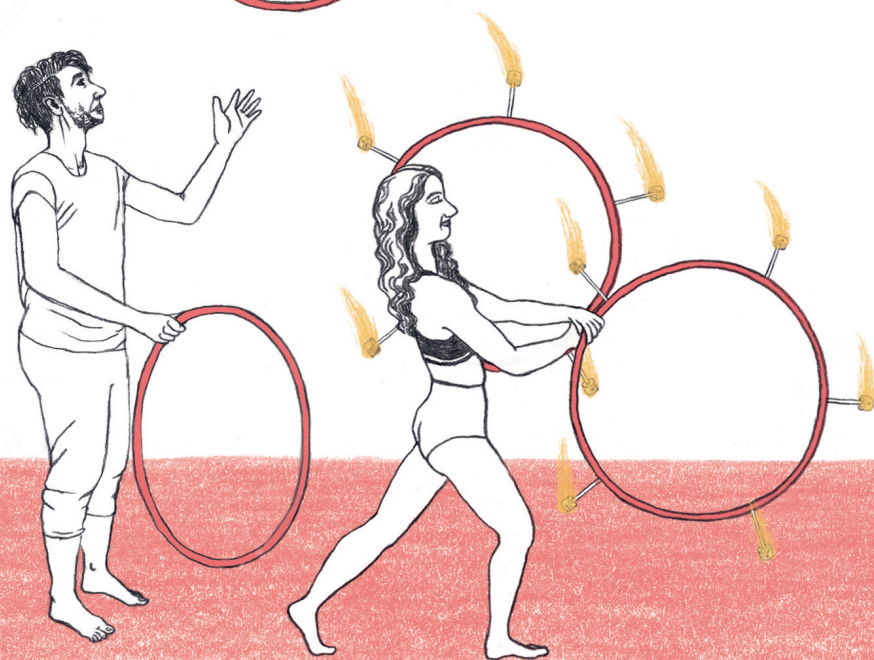
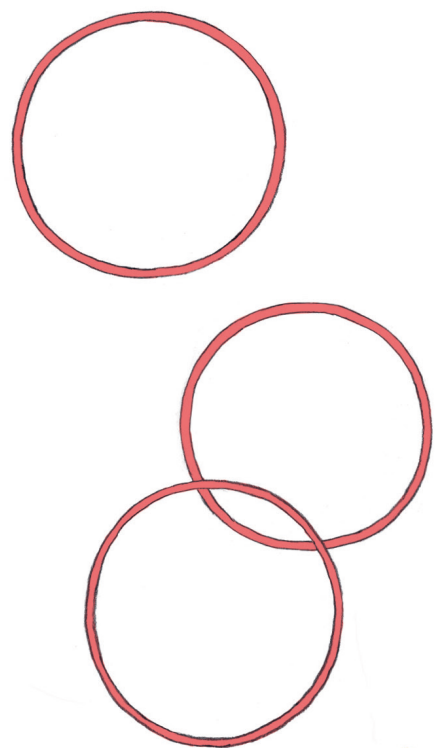
Hula Hoop je obruč, používaná k točení okolo těla, ale také k nejrůznějším manipulacím a žonglování.

Hra s obručí je známá už po staletí, zmínky najdeme už ve starém Egyptě, nebo v Řecku. V 18. století bylo kutálení obruče pomocí klacíku tou nejoblíbenější dětskou hrou. Obruče se také začaly používat v nově vzniklé rytmické gymnastice na konci 19. století a její prvky se propsaly i do tělocviku v britských a australských školách. Ovšem točení obručí kolem těla se nejvíc rozšířilo v 60. letech 20. století v Americe. Za jeho popularizaci se zasloužila firma Wham-O, která proslavila například i Frisbee. Wham-O jako první firma použila k výrobě obručí místo dřeva lehký odolný plast, čímž odstartovala hotovou mánii.

Dnes patří obruče mezi jedny z nejpůvodnějších žonglérských pomůcek. Vyrábí se celá řada různých typů obručí. Můžeme sehnat různé velikosti, tloušťky, nebo svinovací a rozkládací obruče vhodné na cestování. Vyrábí se také svítící LED obruče, nebo speciální nástavce s hořáky pro ohnivou show.

Větší a těžší obruče jsou vhodné pro začátečníky, měly by sahat od země zhruba po pupík. Když už je umělec zkušenější, může vyzkoušet menší a lehčí obruče, které se točí rychleji. Ty úplně nejmenší obruče jsou vhodné hlavně pro manipulace a točení v ruce, protože už jsou moc malé na to, aby je člověk točil okolo pasu.

Flow Arts

Diplomová práce

Zpracovala Barbora Adamusová
pod vedením ak. mal. Renáty Fučíkové

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Západočeská univerzita v Plzni

Akademický rok 2021/2022